

ADÉLA
ŠPONEROVÁ

ON FASHION:
O (BEZ)VÝZNAMNOSTI MÓDY

On Fashion

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Adéla Šponerová
On Fashion – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

**ADÉLA
ŠPONEROVÁ**

**ON
FASHION:
O (BEZ)VÝZNAMNOSTI MÓDY**

- 15 PROČ MÓDA?
Jana Máchalová
Pavlína louženská
- 51 JE MÓDA POVRCHNÍ?
Šárka Homfray
Danuše Nerudová
- 87 JE MÓDA TOXICKÁ?
Barbora Černá
Andrea Průchová
Hrůzová

125 JE MÓDA
NEBEZPEČNÁ?
Natália Pažická
Philippa Grogan,
Eco–Age

173 JE MÓDA SPLNĚNÝ
SEN?
Stefan Siegel, NJAL
Jan Černý

PŘEDMLUVA

Na začátku cesty módních nadšenkyň a nadšenců často stojí nekritický obdiv, touha vyrovnat se vzorům ze stránek časopisů, blogů, dnes už spíš profilům na sociálních sítích, a nezdídka zde figuruje také přeplněný šatník, nebo alespoň cíl, aby jednou takový, překypující skvostnými možnostmi, byl. Pokud ale tahle fáze není finální, přichází společně s postupným odkrýváním informací o fungování tohoto gigantického byznysu někdy poněkud nepříjemné vystřízlivění. Přečtené články, knihy, studie, posty, pokusy o vlastní tvorbu, vstup do nové komunity lidí nebo shlédnutí dnes již ikonických dokumentů, jako The True Cost, pak často zapříčiní přinejmenším změnu spotřebitelských návyků.

Podobná kombinace v mém případě sice neatřásla mou láskou k oblékání, ale rozhodně významně proměnila můj pohled na módu. Jako ideální způsob, jak se vypořádat mimo jiné se špatným svědomím, se mi v té době jako začínající novinářce nabízelo psaní. A s ním spojený závazek, že se módu a její fungování budu snažit pochopit co nejvíc a zamávám takhle svému náctiletému já posedlému nákupy. SMSka, která mi přišla před pár lety od Adély, mi proto dost lichotila. Vybrala si mě do skupiny redaktorek a redaktorů, kteří se v českém mediálním prostoru věnovali udržitelnosti módního průmyslu, a prosila mě o rozhovor. Mimo jiné taky chtěla vědět, jak těžké je tohle téma prosadit na stránky týdeníku Respekt, kde jsem tehdy pracovala. Moje odpověď nebyla jednoznačná.

6

Čas od času se to totiž, v poměrně velkorysém rozsahu, dařilo, ale konkurence ostatních témat byla velká. Navíc bylo vždy nezbytné si před ostatními obhájit, že se móda týká nás všech, a že v sobě ukrývá množství vrstev – ekonomickou, ekologickou, lidskoprávní... Řekla bych, že k našemu kamarádství přispělo právě zapálení pro téma, které se v seriózních novinářských kruzích obvykle tolik nenosí a v prostředí fokusovaném primárně na politiku se občas potýká s nálepkou „povrchní“. Navíc jsme zjišťovaly, že náš vztah k módě utvářely podobné okolnosti, mezi nimi pro krásné oblečení nadšené mámy. A podobně jsme také přemýšlely nad tím, jestli se téma udržitelné módy neuchází v Česku o pozornost stále toho stejného publika.

Na Adéle jsem obdivovala, že za sebou měla zkušenosti v mojí hlavě zaparkované v kategorii nesplněných snů, od práce na týdnů módy, stážování v ELLE nebo pro značku ODIVI. V době, kdy jsme se potkaly, na ni navíc čekala další vysoká meta, „SEN“ – půlroční stáž v jednom z prestižních pařížských módních domů. Hrozně jsem jí fandila a skrytě si přála, aby pak od ní přišlo potvrzení, že je tahle

práce přesně taková, jak si ji člověk zvenčí představuje. Hltala jsem každé její vyprávění, jenže postupně mi docházelo, že i tohle jsem si, jako spoustu dalších věcí, stavěla na příliš vysoký piedestal, na jehož vrcholu to ve skutečnosti není tak žádoucí. Chápala jsem její zklamání, i tak ale pro mě bylo nejdříve těžké pochopit, že se právě tohle mělo stát tečkou za Adélinou módní kariérou. Přišlo mi, že takhle to přece nemůže skončit. Po nějaké době ale mělo přijít rozuzlení.

Bylo nutné tenhle dlouholetý intenzivní vztah rozhrěšit a myslím, že Adéla taky potřebovala najít odpověď na to, jestli a jaký měl smysl. Jestli to všechno opravdu nebylo jen „hloupé a povrchní“, jak jí v průběhu let část jejího okolí naznačovala. Když mi pak poprvé představila plán napsat tuhle knížku, ani na moment jsem nezapochybovala, že se svým nastavením tuhle myšlenku dotáhne do konce, a těšila jsem se z toho, že chce, abych s ní u toho byla jako jedna z prvních čtenářek. Nechtěla se soustředit jen na určitý výsek téhle problematiky, ale byla rozhodnutá ukázat, jaký má tenhle všudypřítomný jazyk, kterým dennodenně vysíláme signály svému okolí, ohromný vliv, a to nejen na naše těla, uvažování a planetu.

7

A začala pak pečlivě vybírat a přesvědčovat respondentky a respondenty (módní teoretičku, socioložku, právničku, designéra...), aby s ní diskutovali o různých tvářích (politické, toxické, snové...) tohoto obrovského fenoménu. Vybírala o něm v knihách pasáže, které celou tuhle mozaiku dokreslují, a především na následujících stránkách zachytila svou cestu módním byznysem ústící až k touze se z něj vymanit. Díky tomu teď držíte v ruce knihu, která vám nabídne množství argumentů pro to, že by bylo příliš jednoduché odsoudit módu a vše okolo ní jednoduše jako povrchní. A hlavně věřím, že vám dá podnět k tomu prozkoumat svůj vlastní vztah s ní, přiměje vás více se rozhlížet okolo sebe a zejména vám dá chuť dozvědět se více o všech jejích rozmanitých stránkách.

Klára Zajíčková
výzkumnice STEM

Jakub Gulyás pro Zuzanu Kubičkovou

Filip Kartous pro Jakuba Polanku

Alžběta Jungrová pro Jakuba Polanku

Filip Kartous pro Jakuba Polanku

Jiří Královec pro Martina Kohouta

Jiří Králůvec pro Martina Kohouta

15

PROČ MÓDA

?

Jestli mě móda zajímala odjakživa? Rozhodně. Vyrostla jsem jako prototyp „správné“ holčičky. Měla jsem ráda pastelové barvy, Barbie i pozornost foťáku. Byla jsem sice divočejší a tvrdohlavější, ale nic, co by v očích veřejnosti nespravily punčošky a květinové šaty. Moc jsem nesnila a jakožto realista jsem poměrně brzy pochopila, že s (pod)průměrným pěveckým a pohybovým talentem ze mě hvězda nebude. Netoužila jsem tak vyhrát superstar ani profesionálně baletit – o tom, že budu jednou módní návrhářka, jsem ale byla naprosto přesvědčená. Milovala jsem malování a předmětem veškerých mých kreseb byly manekýny. *Vysoké, hubené a s dlouhými řasami*. Každá kolekce zadala na svůj skicák – měla téma, koncepci a později i reálnou podobu. *Kolekce: Jaro/léto 2005. Hudba: Bitter Sweet Symphony. Barva: růžová*. Stará prostěradla, barevné ručníky a potřhané moskytiéry pro mě vždycky byly potenciální outfity. A když jsem pak dostala svůj první foťák, všechny moje kamarádky v nich musely povinně pózovat na poli za naším domem pro účely mých prvních, kreativních editorialů. Šít jsem se ale nikdy nenaučila a objektivně viděno jsem byla spíš šikovnější žačka ZUŠky než adeptka na UMPRUM. *Kolekci: Fall/Winter 2012* to skončilo. Že moje módní značka nevznikne, jsem definitivně pochopila v momentě, kdy jsem místo umělecké školy mířila na všeobecné osmileté gymnázium.

**„Ať dá... ženě kapsy! Považte té nespravedlnosti!
Muž má kapsy v kabátě, v kalhotách, ve vestě!
Tolik krásných kapes! Tolik možností svobody!
Volnosti! Neodvislosti! Pohybu! Co mi pomůže
mé volební právo, nemohu-li si potom, když jsem
volila dle svého volného, svobodného,
rovného názoru (...), vstrčit ruce do kapes!“¹**
(Milena Jesenská)

16

Ačkoliv jsem byla premiantka třídy, důraz na estetično mě doprovázel dál. Byla jsem totiž považována za někoho, kdo se hezky obléká a komu na tom – až příliš – záleží. *A taky že jo*. Móda u nás doma vždycky hrála důležitou roli. Být dobře oblečená bylo součástí dalšího konformního balíčku. *Hezká, slušná a spořádaná holka*. Aspirace, kterou jsme plnily pomocí slušivých sukní a šatů. Doteď si pamatuji, jak spolužačky nosily vyšívané skinny jeans a tílka a já jim hrozně záviděla. S tímto tradičně maskulinním oděvem nohou (rozuměj s kalhotami) totiž měla (a stále má) ženská část naší rodiny problém. Kalhoty – speciálně jeany – totiž podle nich nejsou dostatečně *dívčí*, rozhodně se pak nehodí na důležitější události (těmi ale může být cokoli od prvního dne v nové práci po páteční grilování na zahradě se sousedy). I proto u mě mají emancipační teorie módy (a taky pánské kalhoty) stále speciální místo.

„Móda se zakládá na potřebě individuálního odlišení a sociálního začlenění či rovnosti s druhými. Nabízí nám možnost přidržet se určitého vzoru, ale uspokojuje i touhu odlišit se. Celé dějiny módy jsou prodchnuty snahou více a více uspokojovat tyto protichůdné tendence.“²

„Nutno podotknout, že s přizpůsobením, splynutím s masou se ztrácí pocit studu.“³

Když se dívám zpět, nedokážu rozklíčovat, jestli jsem se s tímto označením jen sžila, nebo jsem módu jako součást své osobnosti doopravdy chtěla – jestli šlo skutečně o ten nejvýraznější znak, který přebíjel všechny ostatní. Sice jsem horlivě sledovala módní blogy a četla encyklopedie *nejvýznamnějších módních značek světa*, nad tím, co jsem si kupovala a nosila, jsem ale do hloubky nepřemýšlela. Na pozadí byla jiná, mnohem podlejší touha – vypadat dobře.

Nejvíce jsem milovala severské bloggerky (*2010s hello!*), kterým jsem se po vizuální stránce snažila co nejvíce přiblížit. Byly nordicky blondaté a drobné, a tak ta nápodoba byla u sto-pět-a-sedmdesáti centimetrů vysoké, tmavovlasé Východoevropanky poměrně problematická. Fascinovaná tím nereálným fyziologickým ideálem jsem dokonce jednou přemluvila rodinu, ať společně podnikneme výlet do Norska. *Jo, fakt.* Fjordy byly nádherné a lásku k severskému lifestylu cítím doteď, nejvíce ve mně ale tenkrát rezonovala obří pobočka Bik Boku v Kristiansandu. Předražená sukně, kterou jsem si tam pořídila (navzdory protestům rodičů), byla z příšerného materiálu, na který se lepilo vše z okolního světa. A taky mi ani trochu neseděla. Nic z toho mi ale nevadilo, stala se totiž důkazem, že jsem tam byla a že jsem nakoupila ve stejných slevách jako moje oblíbené bloggerky, že jsem jim byla zas o trochu blíž... Mimochodem je to právě pokus o začlenění, který je podle základních teorií jedním z esenciálních principů módy.

Mohl to být stereotypní příběh o holce, která si v raném věku našla směr a svou píli (smíchanou „se špetkou“ bílé, evropské privilegovanosti) se jí podařilo dostat se tam, kam chtěla. Do světa plného blyštivých log, fyzické krásy a bezstarostnosti. V této svojí cestě jsem totiž pokračovala i na vysoké – dávno konfrontovaná s tím, že vlastní značku mít nebudu, jsem začala svou pozornost upínat k jejímu záku-lisí. V mé urputné hlavě se usadil výraz *marketing v módě*, plánovala jsem se mu věnovat a být v něm nejlepší – ať už to znamenalo cokoliv. Když jsem později skutečně začala dělat marketing a PR pro nejrůz-nější značky, poprvé jsem pochopila, že móda není jen hezké oblečení. Že oděv – onen artefakt, který měl být na pomezí užitku a umění – je vlastně to poslední, čím se módní průmysl zabývá. Móda pro mě rychle dostala jiný význam – nově šlo o produkt, který se musel nafotit,

odprezentovat a prodat. *A to hodně rychle.* Tehdy jsem si skutečně myslela, že jsem se našla, že to všechno konečně dává smysl.

„Často se předpokládá, že co je krásné, je dobré, protože fyzicky atraktivní jedinci bývají v každodenních sociálních interakcích vnímání pozitivněji a je s nimi zacházeno lépe než s méně atraktivními.“⁴

Jak moc výnosný byznys móda je, jsem v abstraktních obrysech chápala už v té době. Na spoustu dalšího jsem ale měla teprve přijít – sladké nevědomí se brzy zpronevěřilo informacím, které nešly ignorovat. Že je módní průmysl problematický? Že je jedním z největších znečišťovatelů naší planety? Vždyť doteď to byla jenom povrchní, hezká záležitost. Fotka nového outfitu.¹ Letní a povánoční slevy. Tisková zpráva, kterou je třeba dostat do lifestyleových médií... Že je móda problém? Jak by jen mohla být? A proč s tím vším nikdo nic nedělá? Měla jsem spoustu otázek a žádné odpovědi. Můj dětský sen jsem ale v té době ještě neplánovala opustit. Chtěla jsem to dělat jinak, a tak jsem se zaměřila na udržitelné značky a později i ty high-endové. *Protože ty přece planetu neničíš. Ty problémy nemají.*

Nakonec jsem si umínila, že si svoje pochyby nechám zcela rozptýlit samotným městem módy. *Jeho krásou, prestiží, energií.* O Paříži jsem pochopitelně snila už jako malá holka, která chtěla být návrhářkou. V jejích kulisách se odehrávalo vše – od filmů o životech femme fatales po biografické knihy o osudech těch nejvýznamnějších kreativních ředitelů. Sama jsem si od ní slibovala, že mi pomůže zodpovědět všechny ty otázky. Nic víc už totiž v módě není: Paříž je pomyslným vrcholkem módního světa, ale i reálným, fyzickým místem, kde se to vše skutečně odehrává. Je továrnou na sny, na jejichž výrobě participují všichni, co v módě něco znamenají. Úspěšně pak vytváří ideu prostoru, kde všudypřítomná krása umí působit jako silné anestetikum – dává zapomenout na chudobu, nespravedlnost i zmar... *Jenom blázen by se nepřidal, kdyby měl tu možnost...* A tak, zatímco moji spolužáci a spolužačky mířili na stáže do nejrůznějších mediálních domů, jsem se já se svými zkušenostmi z malé, středoevropské země – která nemá ve světě módy téměř žádnou váhu – vydala přímo do hlavního ústředí jedné z nejlivnějších módních společností. Měla to být zkušenost, která mi změní život – *a fakt byla.* Ten rok mě ale vychýlil úplně jinam, než jsem doufala a čekala.

¹ Outfit – označuje soubor oblečení, který máme na sobě.

„Móda je od renesance jedním z nejvlivnějších fenoménů západní civilizace. Podmaňuje si stále více oblastí činnosti moderního člověka, stala se pro nás téměř ‚druhou přirozeností‘. Pochopení módy by tedy mělo přispět k pochopení nás samých a našeho chování. Přesto byla móda filozofy prakticky ignorována, možná proto, že se domnívali, že tento nejpovrchnější ze všech jevů může být jen stěží důstojným předmětem studia tak hluboké disciplíny, jakou je filozofie.“⁵

Od té doby, co jsem se vrátila, se mě lidi ptají, proč jsem se rozhodla odejít. *Vždyť to muselo být tak krásný, vždyť sis žila svůj sen!* Luxusní oblečení opatřené těmi nejblyštivějšími logy. Modelky a influencerky, které sleduje celý svět. Černý mercedes, který může zastavit i tam, kde se to nesmí. *Rédactrice en chef* de Vogue France v první řadě sedící daleko od šéfredaktorky Elle... Ptají se mě na to často a já mívám místo odpovědi chuť vykřičet ten vztek, kterým mě Paříž, móda i ztráta iluzí naplnily. Někdy použiji naučené věty o vyhoření, někdy se neudržím a se zvýšeným tepem odkrývám jednu křivdu za druhou. „Promiň, jsem toho ještě plná,“ dodávám obvykle vzápětí, protože mám pocit, že musím vypadat nepatříčně. Móda je přeci hezká, nemůže být předmětem nějaké hluboké kritiky. *Asi jsi jen přecitlivělá a ublížená.* Móda je hezká, tak kde by se v ní vzalo všechno to špatný? *Kognitivní disonance, radši to nech být, říkám si.* Protože *beautiful is good.* Nebo ne?

19

Nejvíce ze všeho jsem si připadala zrazená – tou, v kterou jsem velkou část svého života věřila a které jsem se plánovala odevzdávat dál. Věděla jsem, že v módě už pracovat nemůžu. Že si to před sebou neobhájím. Prvotní přirozená reakce tak bylo odmítnutí a vyhranění se. *Móda je hloupá a povrchní.* Svůj šatník jsem eliminovala na oversized svetry a pohodlné jeany. Tomu, jak vypadám, jsem odmítla věnovat jakoukoliv energii. *Móda je hloupá a já už s ní nikdy nebudu mít nic společného.* Přetrhala jsem kontakty s lidmi z módní branže, a kdykoliv jsme v konverzácích začali oscilovat kolem tématu módy, demonstrativně jsem je ukončovala. Ptali se dál – svět módy je totiž příliš nepřístupný na to, aby nás přestal zajímat. Spoustu jsem toho ale chtěla zjistit i já – abych si ospravedlnila ty roky v branži, abych pochopila fascinaci nereálným světem ideálů.

„*Jsme vestimentární kulturou, oděv je pro naši existenci samozřejmým povrchem a určující součástí tělesné bytosti,*“⁶ napsala jsem si do nového sešitu, kam jsem plánovala ukládat veškeré poznámky k tématu *móda*. Stránky se rychle plnily citáty, kterými jsem chtěla tuhle knihu takzvaně vyfutrovat, udělat ji chytrou. Tomuhle svému mechanismu jsem se trochu smála. Taky jsem se za něj čas od času – když mě někdo nachytl, jak úhledně zapisuji cizí myšlenky – styděla. Zároveň

jsem ho ale bez debat potřebovala, aby mi dodal jistotu, že o něčem, jako je móda, je možno přemýšlet. Abych mohla definitivně přesvědčit okolí, ale hlavně samu sebe, že nejsem hloupá. Sešit s citacemi jsem po několika týdnech čtení začala nosit všude. V knížkách jsem poctivě zaznačovala všechny zajímavé věty, myšlenky, celé kapitoly. Každá nová idea, kterou jsem přečetla a zapsala, zas a znovu úspěšně měnila moje názory a přesvědčení. Móda prostě nešla jednoduše popsat, neuměla jsem zachytit její podstatu. A tak jsem se začala ptát. Lidí z různých branží a prostředí – pro některé přitom móda představovala celý život, pro jiné byla na míle vzdálenou a těžko uchopitelnou branží. Nikdo z nich ale nemohl ze svého vyprávění tento fenomén zcela vytrhnout, a tak jsme ho společně ohledávali a nacházeli i tam, kde pro něj na první pohled nebylo místo.

**„Porozumění módě může vést k porozumění
sobě samým a našemu chování.“⁷**

Bála jsem se, že se ani skrze ně nedozvím, *jestli je móda dobrá, nebo špatná, hloupá, nebo chytrá, potřebná, nebo zbytná. Že nedokážou vystavět celistvý a kompaktní popis... Tu jednotnou definici jsem skutečně nenašla – a dokonce ani odpovědi na ty nejzákladnější otázky. Objevila jsem ale nejrůznější barvy a odstíny, kterých móda nabývá. A nakonec si i potvrdila, že je možno o ní přemýšlet, polemizovat, psát – dlouze a hluboce. Že ty normativní odpovědi jsem nenašla možná proto, že prostě neexistují.*

„MÓDA SE ZAKLÁDÁ NA
POTŘEBĚ INDIVIDUÁLNÍHO
ODLIŠENÍ A SOCIÁLNÍHO
ZAČLENĚNÍ ČI ROVNOSTI
S DRUHÝMI. NABÍZÍ NÁM
MOŽNOST PŘIDRŽET SE
URČITÉHO VZORU, ALE
USPOKOJUJE I TOUHU
ODLIŠIT SE.“

PROČ MÓDA??

JANA MÁCHALOVÁ

HISTORIČKA MÓDY, ESTETIČKA, PUBLICISTKA A SPISOVATELKA. O MÓDĚ V KONTEXTU DĚJIN UMĚNÍ A SPOLEČENSKÝCH VĚD PŘEDNÁŠELA NA UNIVERZITÁCH V ČESKÉ REPUBLICE I NA SLOVENSKU. PŘISPÍVÁ DO ODBORNÝCH I LIFESTYLOVÝCH MAGAZÍNŮ. JE AUTORKOU ŘADY PUBLIKACÍ O MÓDĚ A ESTETICE – NAPŘÍKLAD MÓDOU POSEDLÍ (2001) NEBO BUDIŽ MÓDA – PRŮVODCE DĚJINAMI MÓDY 20. A 21. STOLETÍ (2012). ZABÝVÁ SE TAKÉ ARCHITEKTUROU – POLITICKÝ A KULTURNÍ VÝZNAM ITALSKÝCH RENESANČNÍCH VIL ZPRACOVALA V NĚKOLIKA PUBLIKACÍCH. VYDÁVÁ TAKÉ BÁSNĚ A POVÍDKY.